

ВІН УМІВ...

Він умів переконувати. І велику аудиторію, і вас особисто. Часом, як може видатись, аж надто багатослівно: ви вже ніби й погодилися, але він щось вичитує у вашому внутрішньому стані чи очах не цілком переконане і прагне навіть тим очам, які “не проти”, довести логіку своєї думки і щирість почуття, власне – єдність думкопочуття (працюють лиш разом, як плюс і мінус в електриці), отой дуалізм, що його від початку виникнення цього поняття й донині тлумачать по-різному, а щодо Віталія Дончика можна було б означити як таку двоєдність, коли разом зі спалахом прозріння в суть речей і явищ відбувається словесна матеріалізація того спалаху.

Він умів, навіть, здавалося б, утративши витримку й посварившись (хай кине каменем той, що завше може лишатися сумирним у цьому галопі марнот), не перейти в глухий кут відчуження, а першим подати руку, зворушливо й десь аж ніяково всміхнутися – і образи вщухають. І з’являються ідеалізовані образи, поверхово-несерйозні в тих напругах нашого пробивання чолом Слова стіни Часу. Як оця забавлянка для дорослих на тлі антистресової параномазії:

Віталію, Віталію,
Гайнути б десь в Італію.
Але минає втома –
І ліпше вдома.
Вдома...

Так на тлі ідилії на нашій, не своїй землі добираємося й до контрарної пари, чи бінарної опозиції, чи дуалізму, чи антиподів плюса і мінуса, чи єдності й боротьби протилежностей, а саме: хоч який би ти був феномен, тебе все одно намагатимуться запхати в шухляду якоїсь типологізації. Наразі ж осягаємо феномен Віталія Дончика й водночас тип українського інтелігента, християнина за внутрішнім єством, а не декларацією.

Він умів поступитися першою особою однини задля першої особи множини. І – що цікаво – не розчинятися в тій множині, а ставати її ядром, серцевиною, гуртувати навколо себе й навантажувати всіх роботою, часто ніби й невдячною і такою, якої ніхто не вимагає й не оцінить. Серед чимало чого саме такого можна згадати бодай щоквартальні огляди книжкової продукції, регулярно вимучувані – але ж і виконувані з дотепом, задерикувато, вітаїстично – у редактованій ним “СіЧі”, де оглядачі були водночас і доскіпливими науковцями, і видобувальниками нових видань при поруйнованій системі зосередження сигнальних примірників, а простіше кажучи – самі їх звозили та зносили з видавництва, розподіляли на чималі купи за рубриками й випереджали в тих оглядах навіть газети. Нині так альтруїстично навряд чи хто ґаруватиме, а тоді вибудовування нового обличчя журналу було ще й ніби колективним поранням “провини безневинної” перед розстріляними й задушеними відродженнями, і відчайдушним прагненням поєднати “Час теперішній” із “Літописом подій”, “Відродження майбутнього” з “Думою про Вчителя”, налагодити втрачену “Сув’язь” мистецьких поколінь, і вірою в те, що “Діє слово”, що “Написане лишається”, що до “Екології душі” – рукою подати. Це тільки назви журнальних рубрик, а ще ж було багато іншого. 10-річчя того рушення припало на межу тисячоліть. І це було, звичайно, свято, і з’явився тоді отакий акропанегірик:

Вигойдуються задуми, як завше, на межі...
І все ж хай буде згадано усіх, що не чужі:
Та ми ж не марно марили, і не лиш десять літ,
А потім не примарами плели той живопліт:
Лягли у нього й хворощі, і нехворощ сторіч
І знову зайнялися нам іменням гордим – СіЧ.
Його духовні візії таки ж бо варті свіч!

Далеко ще до спочиву на лаврах вічних снів,
Отож і забезпечено не тільки двох синів:
Наснажаймось онуками, а там і пра-пра-пра...
Чудуймося науками і плавнями Дніпра.
Ич, думають, немає слів у нас на букву "И"...
Колись і їм до булави та стачить голови.

Чимало ще можна додати штрихів навіть в обраному аспекті "займенникових" аналогій. Бачите, виходить у нас не я та інший, а ви і він. Це ніби й те саме, але не зовсім. Надто коли зважити, що за тим усім стоїть *ми*. Усі ми – Божі займенники, Його тіло, що нами живе, радіє, мучиться, страждає, умирає і воскресає ("Ісус – *усі!*" – геніальне паліндромне прозріння Івана Іова, і підказала його тільки наша мова, чим виправдала свою космічну місію), а дух Його матеріалізується в Часі через Слово. Міцніймо і стверджуймося у тій напрузі й тому прозрінні-осаянні.

А феноменально-типологічний Віталій Дончик виконав свою місію на цій землі космічній, але таки ж на цій *і нашій, і своїй землі*. Ми в себе вдома. І безіменні, і займенники, й імена. І хай справдиться Ваша, Віталію, віра, висловлена в книжці-хроніці свідка й учасника подій 1987 – 2004 рр., зокрема в присвяті "онукам Максимові, Богданові, Марійці й Григорію Дончикам, які, вірю, житимуть у чудовій – демократичній і заможній – українській Україні". Удома.

Анатолій Ткаченко

БАЧИВ ЛІТЕРАТУРУ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС

Ще в часи активізації руху за незалежність України у Віталія Григоровича Дончика, справжнього українського патріота, на якого рівнялися, склалася продумана концепція національного поступу. У своєму розумінні найнеобхідніших потреб національного буття – ще раз зазначу: розумінні концептуальному – В. Дончик першорядним бачив аспект гуманістичний. Українська мова, українська література, українське слово в його культурній функції – це дослідник уважав головним, визначальним для справи ідентифікації нації та її розвитку. Не випадково одна з останніх його книжок має назву "Доля української літератури – доля України" (2011). Ці поняття він мислив нерозривно.

Перед інтелігентом-патріотом українська література поставала яскравим феноменом із понадтисячолітнім часом тривання. А він, справжній учений, розглядав цей феномен як процес – не як хаос, бачачи тут і коріння традицій, і тяглість, і послідовність розвитку, і багатство нових виявів, що, зрештою, і становить самотність нашого письменства.

Українська література як історія – таким склався в основній своїй частині науковий досвід В. Дончика – автора розділу "Проза" та одного зі співавторів розділу "Поезія" в новаторському на свій час (і бурхливо сприйнятому культурною громадою) останньому томі 8-томної "Історії української літератури" (1971), згодом – головного редактора "Історії української літератури ХХ століття" у 2-х книгах (1994 – 1995; у 1996 р. відзначена Шевченківською премією), нарешті, із 2003 р. – голови редакційної колегії нової академічної "Історії української літератури" у 12 томах (перші чотири з них уже з'явилися друком).

Віталій Дончик був тим локомотивом, серцем та інтелектуальним центром, які задали рух цього грандіозного проекту. Мабуть, далеко не кожне наукове видання, масштаб якого вимагає редколегії, має її очільником такого креатора. Окрім постійного моніторингу готовності й доопрацювання чергових томів, окрім